

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Kodėl drugelis treptelėjo koja

2011-12-01

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: LITERATŪRA

AUTORIUS: Gintarė ADOMAITYTĖ

DATA: 2011-12

Kodėl drugelis treptelėjo koja

Gintarė ADOMAITYTĖ

2010 metais Lietuvoje pagaliau pasirodė Nobelio premijos laureato Rudyardo Kiplingo (1865–1936) „Džiunglių knyga“ – netrumpintas, neadaptuotas leidinys (leidykla „Pasviręs pasaulis“, vertė Ieva Arbertavičienė). Šis svarbus įvykis skatina atidžiau žvilgtelėti į Rudyardo Kiplingo ir jo amžininkų biografijas, aptarti jų gyvento laikotarpio ypatumus. Rašytoja Gintarė Adomaitytė yra išleidusi dvi knygas, pasakojančias apie rašytojus („Sparnuotos iškabos“, „Gražuolės vaikai“). „Krantuose“ publikuojamas tekstas apie Kiplingą – spaudai rengiamos trečiosios ciklo knygos „Už sidabro kalnų“ dalis.

Why did the Butterfly stamp

Lithuanian translation of unabridged and unadapted version of “The Jungle Book” by Rudyard Kipling (1865–1936) was finally published in Lithuania in 2010 (publishing house “Pasviręs pasaulis”, translator Ieva Arbertavičienė). This important event induces the closer inspection of the biographies of Rudyard Kipling and his contemporaries, it encourages to discuss the peculiarities of their time-period. Writer Gintarė ADOMAITYTĖ, who has already published two books on writers: “Sparnuotos iškabos” (Winged Signboards) and “Gražuolės vaikai” (Children of the Beauty), presents to “Krantai” readers a text on Kipling. It is a fragment of her third book “Už sidabro kalnų” (Behind the Silver Mountains) which is being prepared for publishing.

Atlikti apeigą

Buvo jau po Kalėdų. Juk esate patyrę tą jausmą... Ateinantys Naujieji tartum žada šį tą malonaus, tartum baugina. Uoliai ieškojės dovanų kitiems, dabar jau ieškai šiokio tokio malonumo sau. Džiugenos, pasak Astrid Lindgren. Arba *šiobeito* – visai kaip Mikė Pūkuotukas iš Milno knygos.

Suprantama, užsukau į knygyną. Kad rastum džiuženą, negana dairytis į šalis. Ir viršun – į lubas ar debesis – žvelgti per maža. Kartais dera atlikti apeigą: pasilenkti, net atsiklaupiti. Taip ir elgiausi. Nuo seno žinau: man rūpima knyga – ne vitrinoje. Ji užkišta kampan, primiršta, sakytum, nereikalinga.

Štai taip, beveik šliaužiodama grindimis, žemiausioje lentynoje radau nediduką leidinį, Nikolajaus Nadeždino pasakojimą apie Rudyardą Kiplingą.

Kiplingas!

Kaip galėjau pamiršti Kiplingą aš, besidominti pasakomis ir jų kūrėjais? Kitas leidinukas – pasakų rinkinys „Kaip drugelis treptelėjo koja“ – kantriai laukė manęs namuose. Taip pat žemiausioje lentynoje, pačiame kampe.

Su ta knyga esu užaugusi. Ji tik truputį jaunesnė už mane, tik vieneriais metais. Puoliau skaityti. Ir atpažinau pasakas, ir ne. Jos buvo ir liko mišlingos. Tačiau kodėl nepastebėjau anais laikais kito jų bruožo? Pasakos gana žiaurios, o viena jų, „Drambliukas“, net ir labai žiauri.

Kaip drugelis treptelėjo koja, galite perskaityti knygoje. Ji tebėra Lietuvos bibliotekose. Kodėl reikia ne tik trepsėti, bet ir mušti šalia esančius – kita kalba.

Gerą pusmetį skaičiau viską, ką tik radau Kiplingo ir apie Kiplingą. Dabar stumiu į šoną savo užrašus, pastabas. Pasakosiu Jums tai, ką įsiminiau. Ne protu. Siela, kurios galia taip tikėjo Kiplingas.

Rojus

Rojus–pragaras–skaistrykla. Taip galime vadinti painų kelią, kurį nuėjo Rudyardas nuo gimimo iki septyniolikos metų.

Kas vakarą – pasivaikščiojimai prie jūros. Prieš miegą *ayjah* (mūsiškai auklė) seka pasakas, dainuoja lopšines. Pasakos indiškos, ir lopšinės – indiškos. Nepamiršamos... Tropikų naktys. Vėjo šlamesiai palmėse, bananuose, o dar medvarlių keisti garsai.

Beje, auklės yra dvi. Portugalė žegnojasi ties kiekvienu pakelės kryžiumi, indė neaplenkia šventyklų, kur jai ir jos globotiniui Rudyardui šypsosi jaukūs, draugiški dievai.

Tėvo dirbtuvė kvepia dažais, aliejumi; paslaptimi dvelkia molis. Mama – prie fortepijono arba su knyga.

Su tėvais dera kalbėti angliškai, su gausybe draugiškų tarnų – hindi. Taip, kaip kalbama Bombėjuje ir jo apylinkėse.

Bet vardas Rudyardas anaipol ne indiškas. Rudyardas – tai ežeras Anglijoje. Jo pakrantėse susipažino Johnas Kiplingas ir Alice MacDonald. Ji buvo mačiusi Johno skulptūras, jis – skaitęs Alice eiles.

Jauna pora į Indiją išplaukė ilgam. Ne turistauti, o gyventi. Ir ne šiaip gyventi: tarnauti Indijai, šviesti ją. Ten, Bombėjuje, gimė sūnus Rudyardas, dukra Alice, dažniau vadinta

Trix.

Angliškoji tradicija keista. Nedera vaikų ilgai laikyti namuose. Taip nesielgiama. Rudyardui – tik penkeri, sesė jaunesnė metais, o jiedu jau rengiasi į ilgą kelią. Mėnesį – visą mėnesį – jie ir jų mama laivu plaukė į Angliją. Ar galėjo du denyje dūkstantys vaikai nutuokti, kad laivas juos plukdo į pragarą?

„Papasakokite man apie pirmuosius šešerius žmogaus metus, ir aš jums papasakosiu apie jį visa kita“, – suaugęs rašė Rudyardas Kiplingas.

Nevilties namai

Southsea (Sautsis) – tai pajūrio miestas, kurio pakraštyje gyveno šeima, glaudžianti Indijoje apsistojusių šeimų vaikus.

Glaudžianti?

Trix gal ir jautėsi priglausta. Namų šeimininkė Rose Holloway sumanė ją ištekinti už savo sūnaus, gerokai vyresnio paauglio, tad ir elgėsi su būsima martele švelniau.

Rudyardas nuolat gaudavo į kailį... Nesuvokė nei kodėl, nei už ką. Jį, kaip ir kiekvieną vaiką, kamavo begalė klausimų. Niekas ir niekada nė nebandė į juos atsakyti. Tik pasityčiodavo. Paauglys – ypač noriai. Ar įsivaizduojate kambarioką, kuris stebi kiekvieną jūsų judesį, žvilgsnį, atodūsi? Ir ne tik stebi. Skuba skusti. Rudyardas, matote, eidamas bažnyčion pats sau kažko šyptelėjo. Ir ko? Kodėl atsisako paaiškinti?

Knygų tuose namuose nebuvo daug. Laimei, jų atsiųsdavo tėvai. Rudyardui ilgam įsiminė „Robinzonas Kruzas“. Nuotykiškai – mažiau, gamtos paslaptys – kur kas labiau.

Bet juk tetulė Rose turėjo vyrą, jos brangiojo paauglio tėvą, buvusį kapitoną. Šaunusis jūrininkas – vienintelis Rudyardo gynėjas. Kartais jiedu patraukdavo į uostą stebėti laivų, apie juos kalbėtis.

Bet kapitonas buvo ligotas. Ir Rudyardą, ir savo šeimą, ir pasaulį apleido per greitai – jūrininkas mirė.

Pragarišką gyvenimą kai kada, laimei, nutraukdavo Kalėdų metas. Vaikai vykdavo pas savo tetą – mamos seserį Georgina. Tie namai, visai kaip gimtieji, kvėpėjo dažais, terpentinu: studijoje tapė dėdė dailininkas Edwardas Burne-Jonesas.

Draugiški bendraamžiai giminaičiai; smagūs žaidimai; garsinis knygų skaitymas vakarais; siūbuojantis žaislinis arkliukas, kuriuo gera joti į įsivaizduojamus kraštus; šilkmedis, viliojantis karstytis – toks buvo Kalėdų metas. Teta ir dėdė galėjo atrodyti susirūpinę. Bet pikti? Niekada.

Atostogos baigdavosi, ir Rudyardas klusniai keliaudavo į Nevilties namus – taip praminė nesvetingą būstą.

Kodėl nesiskundė giminaičiams? Kodėl nerašė tėvams apie „tetos“ Rose žiaurumus?

„Vaikai pasakoja net mažiau nei gyvūnai“, – taip aiškino jau suaugęs Kiplingas.

Jis buvo guvus, smalsus, daug skaitantis vaikas, o mokykloje jam sekėsi vis prasčiau ir prasčiau. Niekas ir nepastebėjo, kaip silpsta jo regėjimas, o nervinė įtampa auga. Vaidenosi, baugino nesamų daiktų šešėliai.

Kai po šešerių metų į Angliją atvyko mama, sūnų rado beveik apakusį. Bandė jį apkabinti prieš miegą sakydama „Labanakt“ ir... nustėro. Jos vaikas, jos lipšnusis sūnus nebežinojo, kas yra glamonė. Prisdengė veidą ranka. Tikėjosi smūgio.

„Atleisk man, atleisk“, – taip sako mama Kiplingo apsakyme „Be... Juodoji avie...“ Apsakymas – iš gyvenimo, iš prisiminimų apie patirtą pragarą.

Mama sūnų išvežė į kaimą, kur tiek gryno oro, sveiko maisto ir... laisvės. Valstiečius kiek stebino akiniuotas berniukas; akiniai tais laikais nebuvo taip įprasti kaip dabar.

Vėliau Kiplingas geruoju minės ne tik ūkį, kuriame sustiprėjo. Ir Londoną, ir bemieges naktis, kai iki ryto kalbėdavosi su mama.

Naktis pamėgo visam gyvenimui. Aušra – mylimiausias jo metas.

Rašymo antplūdis

Naujieji laikini Rudyardo namai priklausė trims ponioms. Gyvenimas ten buvo jaukus, taikus. Daugybė mielų daikčių, begalė knygų. Svečiai kalbėdavosi apie meną. Viena ponių nuolat rašė romanus – įsitaisiusi prie židinio, popieriaus lapus pasidėjusi ant kelių.

Rudyardą ten ir mylėjo, ir suprato, bet... Juk kalbame apie Angliją! Apie tą Angliją, kurioje vaikams jaukiai gyventi neleista. Pas ponias jis glausdavosi per atostogas, bet ne per visas, tik kai kurias.

1878 metais Kiplingas apsigyveno ir ėmė mokytis koledže, įkurtame Devone specialiai karininkų vaikams. Mokslas ten buvo pigus; beveik visi auklėtiniai – Indijoje tarnaujančių karininkų vaikai, dėl ateities nesukantys galvų. Savaime aišku, kad žengs tėvų pėdomis.

Paprasti, skurdoki baldai. Maistas prastas, net prastesnis nei pas „tetą“ Rose. Rikiuočių, karinių ir sporto pratybų tiek daug, kad atrodė: mokymo sistema remiasi vienu principu – varyti vaikus į lovą mirtinai pavargusius.

Koledžui vadovavo sudžiūvęs, lėtakalbis barzdotas žmogus, į kurį Rudyardas retsykais kreipdavosi šeimyniškai: dėde Kromai.

Bet tik retsykais. Tik tada, kai likdavo dviese.

Cormellis Price'as buvo geras Johno Kiplingo – Rudyardo tėvo – bičiulis. Bene pirmasis žmogus, išvelgęs jaunojo Kiplingo talentą. Sunku patikėti, bet kaip tik karinės mokyklos vadovas skatino ir ragino auklėtinį rašyti. Rudyardas mokėsi pagal atskirą, specialiai jam sukurtą programą – daugiau užsienio ir senųjų kalbų, daugiau literatūros, daugiau skaitymo. Dėdė Kromas pasirūpino į Bombėjų išsiųsti Rudyardo eilių sąsiuvinį. Taip tėvai sužinojo, kad už jūrų marių auga ne karys, o poetas.

Eilių mielai klausydavosi trys gerosios ponios. Jų dėmesys glostė jaunojo poeto širdį.

Bet juk prasidėjo mokslai ne nuo eilių rašymo... Pirmieji metai buvo siaubingi. Vyresnieji berniūkščiai skriaudė jaunikius; žiauriausi buvo keturiolikmečiai. Kas beliko? Tik laukti, kol ir pačiam sukaks keturiolika, penkiolika.

Kiplingas yra aprašęs pirmąsias Velykų atostogas. Tikėjosi, kad atvyks tėvai, bet jų nesulaukė. Liko mokykloje su kitais, niekam nereikalingais. Baiminosi vyresniųjų, bet... Gyvenimas, jo nuostabai, įgijo kitą pagreitį. Vyriausieji rengėsi egzaminams, tačiau rasdavo laiko ir mažesniesiems. Domėjosi jų reikalais, dalijosi saldumynais.

O kiek vėliau Rudyardui už tas keistas atostogas buvo atlyginta. Atvyko tėvas ir išsivežė jį – tik pamanyk – į Paryžių, į Pasaulinę parodą, kurioje jis, dailininkas, prižiūrėjo Indijos paviljoną.

Jaunasis Kiplingas galėjo ištisas dienas vienas klajoti ir po parodą, ir po Paryžių. Pamilo Prancūziją, prancūzus, jų literatūrą. Gerokai vėliau, rašydamas prisiminimus, tvirtins: kai kurios jo knygos, išverstos į prancūzų kalbą, tik pagerėjo.

Kas, jei ne sportas karinėje mokykloje padeda įgyti autoritetą? Rudyardas puikiai plaukiojo atviroje jūroje, šauniai žaidė regbį. Tiesą sakant, būtų žaidęs, jei... Jei ne tos akys, ne akiniai...

Karinei tarnybai silpnaregis Rudyardas Kiplingas netiko. Negalėjo studijuoti universitete. Juk baigė karinį koledžą, vadinasi, išsilavinimas per menkas.

Kur dėtis?

Dėdė Kromas jam pranešė naujieną. Indijoje, Lahorne, laukia tarnyba. Rudyardas dirbs laikraštyje.

„Visi mylėjo Cormellį Price'ą, – rašė prisiminimuose Kiplingas. – Bet aš mylėjau labiau nei visų meilę sudėjus.“

Praėjus daugybei metų, Kiplingas dėdės Kromo pasiteiravo:

- Kodėl koledže taip prastai maitinote?
- Todėl, kad buvome neturtingi kaip bažnyčios pelės.
- Bet kodėl taip retai sirgdavome?
- Todėl, kad nuolat būdavote lauke.

Be vidurdienio saulės

Rudyardui buvo tik šešiolika metų ir devyni mėnesiai, kai laivas jį plukdė atgal į Indiją. Būsimasis žurnalistas jautėsi vyresnis; manė, kad jo išvaizda – dvidešimtmečio. Užsiaugino vešlias ilgas žandenas, orumo teikė ir akiniai.

Gimtajame Bombėjuje uodė tik Indijai būdingus kvapus, gėrėjosi ryškiomis spalvomis,

neapsakoma šviesa. Bandė prisiminti hindi kalbą.

Iš Bombėjaus į naujuosius namus Lahorne teko važiuoti tris ar keturias paras... Ten Johnas Kiplingas vadovavo dailės mokyklai, gilinosi į indų meną, kūrė skulptūras.

Nesvarbu, kad dešimt - net dešimt! - metų tėvus Rudyardas matydavo retai. Meilė nedingo... „Mes ne tik buvome laimingi, mes net sugebėjome suprasti, kad esame laimingi“, - taip Rudyardas Kiplingas prisiminimuose apibūdino grįžimo metą.

Bet ar jautėsi laimingas dienraštyje „Civil and Military Gazette“? Kažin... Mąstyti apie laimę nebuvo laiko. Jaunasis žurnalistas dirbo po dešimt valandų kasdieną, kartais ir daugiau. Net sunkiai sirgdamas dirbo... Nematydavo vidurdienio saulės - juk laikraštis pasirodo vakarais.

Žirgų lenktynės, tiltų atidarymai, potvyniai, šventės kaimuose, choleros protrūkiai, žmogžudystės - tokios buvo jaunojo žurnalisto temos. Keliaudavo arkliais, o jei reikėdavo patekti į atokesnį kaimą - geležinkeliais.

Vidurdienio saulės nematė, bet nakties alsavimą jautė, dar ir kaip. Pernakt užsibūdavo klube, kuriame rinkdavosi jauni viengungiai. Kariškiai, medikai, teisininkai, mokytojai, geležinkelių tiesėjai, tiltų statytojai, kanalų kasėjai - jie Kiplingui buvo ne tik bičiuliai. Galbūt - ir mokytojai. Būtent klube Rudyardas įgijo technikos žinių. Žinoma, prisiklausė kuo įvairiausių istorijų.

Ir Šimla... Kurortas Himalajų papėdėje, kur suvažiuodavo britų aukštuomenė. Kiekvieną ten praleistą valandą Rudyardas vadino auksine. Ankstų rytą į jo duris pasibelsdavo mama, jos rankose garuodavo puodelis arbatos. Jiedu kalbėdavosi, kalbėdavosi...

Šaltą 1885 metų žiemą, Kalėdų proga, Kiplingų šeima parengė savo kūrybos leidinį „Quartet“. Žurnalas, džiuginęs vien savo aplinkos žmones, ilgainiui tapo retenybe, medžiojama kolekcininkų.

Tais pačiais metais Kiplingas pradėjo pasakojimų ciklą, pavadintą „Plain Tales from the Hills“. Tie rašiniai, spausdinti laikraštyje, netrukus tapo knyga. Dar po metų pasirodė eilėraščių rinkinys „Department Ditties“.

Ką veikė jaunasis autorius 1887 metais? „Aš vis dar rašiau laikraščiui tai, ką galėtu rašyti paskutinis kvailys“, - taip prisiminimuose atsidūsta Kiplingas. Vis dėlto... Tie metai buvo lemtingi. Iš laikraštuko Rudyardą perkėlė į kur kas didesnę leidinį „Pioneer“, ten jaunasis rašytojas redagavo literatūrinį leidinio priedą, bet... Gyveno Alahabade, visai kitokiame mieste nei įprastas Lahornas.

Lahornas ir jo apylinkės - musulmoniška vieta. Alahabadas priklausė hindi. Kitas gyvenimo būdas, kitos tradicijos ir papročiai...

Kiplingas pasiryžo keisti ne Alahabadą, o savo gyvenimą. Pokyčiams reikėjo pinigų... Išgelbėjo geležinkeliai, tie neaprėpiamos Indijos begaliniai geležinkeliai, kuriais keliaujama po kelias dienas, savaites. Vaikyti nuobodulį keleiviams padėjo knygos.

Leidėjas, platinęs knygas geležinkeliuose, iš Kiplingo nupirko šešis apsakymų rinkinius. Jaunasis rašytojas įgijo laisvę. 1889 metų kovo 9 dieną jis iškeliavo į Angliją. Keliavo ilgai – pusmetį.

Visų pirma aplankė San Franciską. Iš ten plaukė į Ranguną, Singapūrą, Honkongą, Japoniją. Į San Franciską grįžo vėl. Tada patraukė per Jungtines Amerikos Valstijas – iki Kanados ir per Kanadą. Vėl grįžo į Ameriką. Elmiroje susitiko su Marku Twainu.

„Pioneer“ vis dar sulaukdavo jo rašinių, kol...

Prisiminimuose Kiplingas rašė, kad didysis „Pioneer“, deja, bankrutavo. Mažasis „Civil and Military Gazette“ atlaikė audrą.

„Žmogus privalo mylėti tai, ką dirbo ir patyrė“, – taip apibendrino savo septynerių metų žurnalistikos vergystę rašytojas Rudyardas Kiplingas.

Nejau visata domisi tik manimi?

Narkotikai – taip vadino Kiplingas žurnalistų dėmesį. Ir ne tik žurnalistų... Apie jį palankiai rašė knygų apžvalgininkai, literatūros kritikai. Jį lygino su Dickensu, anksti sulaukusių šlovės, o juos abu – Dickensą ir Kiplingą – su meteoru, netikėtai sušvintančiu danguje.

„Nejau visata domisi tik manimi?“ – reikliai savęs klausė rašytojas. Jam atrodė, kad gali skverbtis per sienas, įveikti tvirtoves, peržengti upes – tiek turėjo galių rašyti.

Laimei, nuo didybės manijos buvo skiepytas, turėjo imunitetą.

Kokie tie skiepai, iš kur?

Iš tos septynerių metų vergystės, iš patirties, įgytos redakcijose. Pernelyg gerai pažino spaudą, išmanė, kaip greitai ir nerūpestingai ten pučiami burbulai.

Gelbėjo ir gyvenimas musulmonų aplinkoje. Karališkoji akademija užsakė jo portretą? Didi garbė, be abejo... Bet... Musulmonai vengia žmogaus atvaizdų, baiminasi šėtono akies. Tad kuo didžiulis?

Rudyardas Kiplingas Londone apsigyveno *Villiers Street*, Strande. Maži kambariai, prasta jų priežiūra, bet... Nuo rašomojo stalo matė Temzę... Kaimynystėje – *Music Hall*.

Nors ir žinomas, reikalingas, spausdinamas, pilnomis kišenėmis, Kiplingas nesididžiavo, kur ten! Nemokėjo tvarkyti savo pinigų, išsikariauti iš leidėjų deramo atlygio. Galėjo skolintis iš mylimos tetos Georgine ar iš tų mielų trijų ponių, glaudusių jį paauglystėje. Tačiau giliai širdyje žinojo: skolintis – lygu viešai pripažinti nesėkmę. Nuoma apmokėta, drabužių gana – ko skūstis?

Laimei, kaip dera elgtis pamokė draugai: reikia ieškotis agento.

Tie draugai, draugės... Nauji bičiuliai, tėvų aprūpinti ar net skendintys prabangoje, nesibaimino reikšti savo abejonių, kai Rudyardas imdavo pasakoti apie Indiją. „Jie

išjuokė mano vargšus mažuosius Rytų dievus ir tvirtino, kad Britanija Indijoje išnaudoja vietinius“, – prisiminimuose rašė Kiplingas.

Išnaudoja?

Rudyardas Kiplingas ne tik jaunystėje, bet visą savo gyvenimą tikėjo Britanijos Indijoje misija: noru šviesti, padėti, paremti, net gelbėti tikruosius Indijos gyventojus.

Baladės „Barrack – Room Ballads“, romanas „The Light that Failed“ – to meto kūriniai. Ir dar „Naulahka“, mieloji „Naulahka“, rašyta kartu su Wolcottu Balestier.

Wolcottas – amerikietis leidėjas, atvykęs į Angliją dairytis knygų, kurias platintų savo tėvynėje. Maža pasakyti, kad jiedu su Kiplingu tapo leidybos partneriais, draugais, bičiuliais... Juos siejo dar stipresnis ryšys. Juk dviese kūrė... nesėkmingą, nepavykusį kūrinį, įtikusį, ko gero, tik autoriams.

Kiplingo agentas dirbo sąžiningai. Pinigai kaupėsi. Tad... Kodėl nepatraukti vėl į kelionę?

Laivu – į Italiją, iš ten į Pietų Afriką, į Keiptauną. Iš Keiptauno – dvidešimt keturias dienas – iki Australijos uosto Melburno. O jei esi Australijoje, kaip aplenksi Naująją Zelandiją ir jos sostinę Velingtoną?

Svajojo aplankyti Samoa salą ir mylimą rašytoją Robertą Louisą Stevensoną. Nepavyko, gal kitą kartą? Susipažinti būtina. Stevensonas suteikė Kiplingui garbę, palankiai rašydamas apie jauno autoriaus knygas.

Ir Indija.

Bombėjuje apkabino savo *ayah* – senąją auklę, tebemylinčią jį taip karštai, kaip vaikystėje. Pirmyn į Lahorą – kur, jei ne ten, būtų gera praleisti Kalėdų metą?

Kalėdų nešventė. Nedžiūgavo. Atskriejo žinia: Europoje, pakeliui į Vokietiją, nuo gripo mirė geriausias, mylimiausias draugas Wolcottas Balestier.

Europą purtė gripas.

Kur iš Indijos patrauks Kiplingas?

Tironė ar...

„Tada į Bombėjų, kur mano *ajah*, tokia sena, bet tokia nepasikeitusi, sutiko mane ašarodama ir laimindama, o jau tada į Londoną tuoktis – 1892 metų sausį, per gripo epidemiją“, –

štai kaip santūriai prisiminimuose Kiplingas ima pasakoti savo meilės istoriją.

Beje, tos istorijos beveik ir nerasime, tik vieną kitą užuominą.

Kas ji, išrinktoji? Kodėl Kiplingas pasipiršo ne žodžiu, bet raštu – pakeliui iš Indijos į Angliją iš laivo atsiuntė telegramą?

Ji – Caroline Balestier – buvo Wolcotto sesuo. Nepopuliariausia savo kartos moteris – taip liudija ne vienas to laikotarpio tyrėjas.

Apie Rudyardo mamą ir jo seses rašoma visai kitaip... Manoma, kad keturios MacDonaldų mergaitės Britanijos XIX amžiaus gyvenime paliko ryškų pėdsaką.

Kuo įžymios?

Ogi tuo, kad trys ištekėjo už žinomų dailininkų. Jau ne kartą minėta Georgina – už Edwardo Burne-Joneso, Agnies – už Edwardo Poynterio, apie Alice jau pasakota.

Louisa tapo geležies verslininko žmona. Bet sūnus, jų sūnus! Rudyardo vaikystės žaidimų draugas Stanley Baldwinas net tris kartus – 1920–1930 metų laikotarpiu – buvo Didžiosios Britanijos ministru pirmininku.

Kiplingų giminė Caroline nemėgo. Tėvai ją laikė tipiška amerikiete... Dar labiau – griežtos, reiklios, valdingos, pretenzingos – nemėgo Rudyardo draugai. Manyta, kad ji išnaudoja rašytoją, kontroliuoja jo gyvenimą, stumia tolyn nuo įprastos aplinkos.

Keičiasi laikai – keičiasi požiūriai. Keturios MacDonaldų mergaitės ir jų pasiekimai kelia švelnų, geraširdį šypsnį. Ak, Viktorijos laikų moterys, ar leido Jums kas nors pasižymėti dar kitaip nei tekant, gimdant, auginant?

O apie Caroline pasirodo visai kitokių pasakojimų...

Gal ji – visai ne tironė, linkusi kontroliuoti genialų vyrą, gal tik moteris, tapusi rašančiam vyrui užuoglauda? Gal ne Caroline draudė rašytojui bendrauti su draugais ar pažįstamais, gal jis pats slėpėsi už žmonos, ieškodamas ramybės – norėdamas ne bendrauti, o rašyti?

Ar ne ji tapo tvirtove šeimos tragedijų akivaizdoje?

Džiunglės

Tragedijoms – dar ne metas.

Mes dar galime su jauna pora keliauti į Kanadą, paskui į Japoniją... Kartu su jais Jokohamoje sužinoti, kad Kiplingo bankas bankrutavo ir dera skubiai suskaičiuoti viską, kas yra piniginiše. Pinigų užtenka bilietams į Ameriką – iki Caroline gimtojo Vermonto, iki Naujosios Anglijos. Kadaisė ten įsikūrė Caroline ir Wolcotto senelis prancūzas.

Bankrutavę, benamiai Kiplingai turėjo kur pasibelsti: ten tebegyveno Caroline brolis ūkininkas Beatty.

Kalnuotoje, miškingoje vietovėje, padalintoje į ūkelius ir ūkius, būta apleistų, kiek papuvusių, bet dar tinkamų gyventi namų. Būta ir visai nunykusių: kadaisė klestėjusius gyvenimus liudijo tik alyvų krūmai. Jaunimas iš to krašto traukė į didesnius miestus...

Pora įsikūrė viename iš geresnių namelių – Bliss Cottage. Namų reikėjo: 1892 metų gruodžio 29 dieną gimė dukra Josephine.

Tais metais sniego būta daug - iki langu... Kiplingas darbo kabinetą įkūrė mažame kambarėlyje. Apstatė jį, kaip ir kitus kambarius, baldais, pirktais iš antrų, gal net trečių rankų...

... ir rašė.

Atrodė jam, kad rašo ne jis pats, o jo plunksnakotis, - lieka tik stebėti, kaip gimsta pasakos apie berniuką Mauglį, įvaikintą vilkų.

Aš, naivuolė, galybę metų buvau įsitikinusi, kad „Džiunglių knyga“ - pasakojimai apie Mauglį, tik apie jį. Kaip kitaip, juk Lietuvoje vien tai ir teskaitėme. Ak, tiesa, dar būta animacinio filmo apie Rikį Tikį Tavį, kuriame Kiplingo ir jo džiunglių negalėjai neatpažinti.

Laimei, pagaliau Lietuvoje pasirodė visas „Džiunglių knygos“ leidimas (leidykla „Pasviręs pasaulis“, vertė Ieva Albertavičienė).

Džiunglių knygoje radau ir kotiką - jūrų lokį... Ne bet kokį - baltąjį... Tartum baltą varną savoje gentyje. Kaip uoliai jis plaukioja per jūras marias vandenynus, kaip ieško artimiesiems tokios vietos, kur galėtų ramiai ir taikiai gyventi - žmonių nemedžiojami. Kitaip tariant, neuždaužomi, - mat jūrų lokio kailis toks brangus, kad niekam nekyla ranka šauti ar smeigti: juk sugadinsi!

Kodėl tie jūros lokiai leidžiasi uždaužomi? Medžiokliai aleutai, užklupę juos besiilsinčius sausumoje, tiesiog nugena - tartum karvių bandą - į daužymui tinkamą vietą.

Toje pasakoje minimi ir lamantinai (jūrų karvės) - dar XVII amžiuje išnykę gyvūnai. Bet ar tikrai išnyko? Gal slapstosi?

Baltajam jūrų lokiui pavyksta atrasti paskutiniąją bandą... Tik jie, nors ir nebylūs, parodo kelią į išsvajotą ramybės uostą...

Dabar jau tolkime nuo to uosto, grįžkime pas Mauglį. Kokie stiprūs jo pėdsakai mumyse - mūsų atmintyje, mūsų gyvenimo būde.

Kažin ar mes, lietuviai, taip dažnai kalbėtume apie džiunglių įtstaymus, jei ne Kiplingas, ne jo džiunglės. Kažin ar bandytume apibūdinti artimą: mes - vieno kraujo.

Bet... Kokie įstatymai valdė Vermontą ir jo žmones?

Ar galėjo Kiplingas didžiutis, kad yra su jais - tais ūkininkais - vieno kraujo?

Nekęsk Anglijos ir...

...būsi geras amerikietis. Toks šūkis aidėjo anų laikų Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Kiplingai pinigų atgavo. Apsigyveno savo name. Mirusio draugo ir brolio garbei, bendro kūrinio prisiminimui namui davė vardą: Naulakha.

Galėjo būti laimingi... Rudyardui patiko Vermonto peizažas: kaip lėtai kalnais ir

miškais ateina ruduo, kaip žemę užkloja sniegas, kaip pražysta obelų sodas...

Koks sodas? Kam? Kad žydėtų?

Toje žemėje, kur Kiplingai užveisė obelis, Caroline brolis Beatty rengėsi ganyti karves – juk vertėsi gyvulininkyste.

Ir ką visų pirma pirko jaunoji šeima, pagaliau gavusi pinigų už knygas ir straipsnius?

Jie pirko... Kiplingo knygas, užuot prašmatniau įsikūrę. „Namai ėmė alsuoti kitaip“, – taip atrodė tik tų knygų autoriui, o kaimui?

Visas kaimas ir jo apylinkės žinojo, koks prašmatnus buvo Caroline senelis, kaip puoselėjo prancūziškas tradicijas. Gerdavo ne kokį ten viskį. Vyną... Kas galėjo pamanyti, kad tas britas, tas rašeiva Kiplingas taip sugadins mielajai Carrie gyvenimą? Kur tai matyta – pargabenti mergaitę atgal į gimtąjį kaimą, užuot...

Vieną žiemą Kiplingus aplankė svečias iš Anglijos. Gydytojas ir rašytojas Arthuras Conanas Doyle'is keliavo per Ameriką skaitydamas paskaitas. Jam rūpėjo ne vien medicina ar knygos. Atvirai kalbant, mažiausiai rūpėjo jo paties knygos apie sekli Šerloką Holmsą. Seklio jis nekentė! Vis bandydavo jį nužudyti. Gal pagaliau skaitytojai atsipeikės: knygų Conanas Doyle'is yra parašęs kur kas vertesnių...

Ar įsivaizduojate du rašytojus – du britus – žaidžiančius golfą snieguotose Vermonto kalvose? Jei jau lėkdavo kamuolys, tai negražinamai.

Beje, įsivaizduoti dera ne tik du rašytojus. Taip pat ir praktiškus ūkininkus, nesuvokiančius, kaip galima taip kvailai leisti laiką.

Lyg ir pakviestas į puotą, bet nepasodintas prie stalo. Taip jautėsi Kiplingas Vermonte, Amerikoje. O ir Caroline su broliu pykosi vis nuožmiau.

Kiplingai nutarė: Naulakha – tik namas, ne namai. Ir visiems laikams patraukė į Angliją. Jiedu ir dvi dukros – Josephine bei ką tik gimusi Elsie.

Buvo 1896 metai – tie metai, kai visi, kas galėjo, Anglijoje mokėsi važiuoti daiktu, vadinamu dviratis.

Vilkėdami specialią aprangą, tandemu treke ratus suko ir Kiplingų pora. Suko ir suko, kol krito. Skaudžiai. Tik tada, klūpėdami ant kelių, abu išsikalbėjo, kad nei tandemo, nei treko nemėgsta. Abu manė, kad aukojasi dėl kito – dėl situotinio.

Tebeklūpėdami prisiekė: į treką daugiau neis.

Kiplingo prisiminimuose daugiau smagių epizodų apie jo ir Caroline gyvenimą neradau.

Ir apie vaikus – beveik nieko... Nei apie dukras, nei apie sūnų Johną, gimusį ne Amerikoje.

Johnas gimė 1897 metais Anglijoje.

Jie

Jie vis keliavo ir keliavo – ta Kiplingų šeima. Pamilo Pietų Afriką, plaukdavo ten kasmet. Viliojo ir Amerika.

1899 metais laivas pateko į audrą. Apsirgo ir Kiplingas, ir jo pirmagimė Josephine. Tėvas pasveiko. Dukra mirė Niujorke.

„Jie“ – vienas skaudžiausių, jautriausių Kiplingo apsakymų, nė trupučio nesusietas nei su Indija, nei su kitomis tolimomis šalimis.

Tai – Anglija. Tai vietovė, dovanojusi vardą Amerikos sostinei: Vašingtonas.

Klaidžiais Vašingtono apylinkių keliais automobiliu keliauja pasakotojas. Užtinka paslaptinę sodą, namą... Sode šmėsčioja vaikai. Namų šeimininkė – akla moteris... Vašingtono apylinkėse niekas netiki, kad name gyvena vaikai – niekas! Normalūs, sveiki žmonės tartum ir nedrįsta griauti aklosios iliuzijų. Ji įsivaizduoja, kad esama vaikų? Tebūnie... O tas atvykėlis tegu važiuoja sau namo, ko čia jam. Jis ir išvažiuoja. Antrą kartą rasti namą, sodą – dar sunkiau... Bet randa. Net pavežioja vaikus. Juk vaikams taip patinka automobiliai...

Kiplingas tikrai vairavo automobilį. Jis – vienas pirmųjų, pramokusių vairuoti Anglijoje. Ir... Jis tikrai matė, jautė tai, kas neleista kitiems. Vis vaidenosi, vis rodėsi pirmagimė Josephine.

Bėgs metai – daug metų – ir Kiplingui teks rašyti dar vieną kūrinį, įamžinantį prarastą vaiką.

Abi knygos apie džungles svarbios skautams. Skautybės įkūrėjas Robertas Baden-Powelas, rašytojui leidus, įtvirtino vilko Akelos autoritetą. Ko gero, visiems laikams – visame pasaulyje. Ir Lietuvos jaunieji skautai visų pirma tampa vilkiukais... Akelos uola – taip vadinamos jų stovyklos.

Jaunasis Johnas Kiplingas – vienas pirmųjų skautų, davęs priesaiką 1907 metais.

O po septynerių metų, 1914...

Johnas, kaip ir jo tėvas, buvo trumparegis. Į karą jo neėmė. Bet ar galima neiti į pasaulinį karą?

Savanoriui Johnui Kiplingui padėjo tėvo pažintys, autoritetas... Į karą jis išėjo. Žuvo pirmajame mūšyje. Palaikų nerasta. Savanorį nužudė sprogmuo.

„My Boy Jack“ – tai Kiplingo eilėraštis, tapęs britų literatūros klasika.

Karaliai

Rudyardas Kiplingas mirė keliomis dienomis anksčiau nei Didžiosios Britanijos karalius Jurgis V – George V. Jiedu bičiuliavosi... Draugystę pradėjo karalius, ne

rašytojas. Susitiko praūžusio karo laukuose – abu atvyko pagerbti žuvusių karių. Karalius prie rašytojo priėjo pirmas... Kaip neprieis. Buvo karštas jo kūrybos gerbėjas.

Rudyardo Kiplingo gyvenime būta pažinties ir su kitu karaliumi... Juk Kiplingas – Nobelio premijos laureatas. Pirmasis britas, pirmasis anglakalbis rašytojas. Ir... toks jaunas.

Laive į Stokholmą laureatas sužinojo: senasis karalius mirė.

Pusė Švedijos karalystės rūmų skendėjo tamsoje, kitoje pusėje šmėžavo šviesos... Dviraškiečiai koridoriais laureatą lydėjo tyliai – taip tyliai, kad buvo girdėti, kaip šlama jų drabužiai. Rašytojas matė pavargusias jaunojo karaliaus akis...

„Tik neuždarykite dėl mano mirties teatrų“, – tokie buvo mirštančio karaliaus žodžiai.

Gedulo dieną snieguotas Stokholmas tebegyveno įprastą gyvenimą – kaip visada tykų, kaip visada ramų.

Kontraktas su Demonu

Imperialistas. Antifeministas. Militaristas. Kiek kartų taip apie Kiplingą rašyta, sakyta.

Bet kokios moterys, kokios galingos, pasiaukojančios jo apsakymų moterys – ir indės, ir britės! Kaip gera buvo jam draugauti su Mary Kingsley.

„Viena stipriausių mano sutiktų moterų“, – taip apie ją rašė Kiplingas. Ji – keliautoja, viena vienužė dairiusis po Afriką, tyrinėjusi jos gentis. Ji – rašytoja. Ir gailestingoji sesuo...

Kartą, Kiplingo jaunystėje, jiedu taip užsikalbėjo, kad negalėjo išsiskirti. Kiplingas pasiūlė tęsti pokalbį jo kambaryje. Mary sutiko, bet... atsipeikėjo.

„Aš pamiršau, kad esu moteris“, – nusijuokė.

Kur jau eis moteris – net stipriausia pasaulyje moteris – į vyriškio kambarį...

Mary mirė nuo šiltinės Pietų Afrikoje, būrų kare – vyko ten savanore, slaugė sužeistuosius, ligotus.

Tame kare tarnavo ir, laimei, išgyveno gydytojas Conanas Doyle'is. Matęs tiek žuvusių, tiek mirštančių, vis tebežudė savo paties sukurtą vaiduoklį – Šerloką Holmsą.

Kliedėjo nebe golfu. Spiritizmu, leidžiančiu bendrauti su mirusiais, žuvusiais. Ir fėjomis... Šventai tikėjo, kad jų esama.

Ar įsivaizduojate stambų, aukštą vyrą, išengusį į septintą dešimtį, „ginkluotą“ fotoaparatu? Jis pamiškėje tyko fėjų, teikiančių gamtai ramybę ir žavesį...

Kuo tikėjo Kiplingas? Fėjomis? Kažin... Nors apie jas rašė.

Tikrai tikėjo Aristotelio aprašyta siela ar demonu. Galime rinktis mums artimesnį

žodį... Aš renkuosi demoną.

Tai jis, tas demonas, jaunam Rudyardui pakuždėjo, kad pirmajame leidinyje – „Qartet“ – dera publikuoti apsakymą „Vaiduoklis rikša“, lig šiol tebelaikoma literatūros klasika. „Vėliau išmokau atsiremti į Demoną, atpažinti jo prisiartinimo ženklus, – paskutiniuose prisiminimų puslapiuose rašo Kiplingas. – Viena iš mudviejų kontrakto sąlygų buvo ta, kad niekada nesieksiu sėkmės taip, kaip Napoleonas ir visi į jį panašūs.“

Gintarė Adomaitytė